

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»

ШАРАФ АЛДІН ДЖИХАД

УДК 159.922.27+6

**МЕДІАСЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Поспелова Ірина Донатасівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,
доцент кафедри теорії та методики практичної психології.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Журавльова Лариса Петрівна,
Житомирський національний агроекологічний університет, проректор з виховної роботи та зв'язків з громадськістю, завідувачка кафедри психології та культурології;

кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Ірина Анатоліївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології.

Захист дисертації відбудеться «29» квітня 2011 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.03 у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц – зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26

Автореферат розісланий “ 27 “ березня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Кузнєцова О.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві під впливом активних трансформаційних процесів, впровадження нових медіатехнологій істотно випереджає здатність людей їх осмислювати. Це дає підстави говорити про потенційний і не завжди врахований вплив медіасередовища і медіатехнологій на ментальне і духовне життя суспільства, що, в першу чергу, відбивається на поколіннях, яке підрастає.

Медійний вплив (*media effect*) на свідомість людей неминуче зростає, у зв'язку з чим особливого значення набуває медіаосвіта, що вимагає не тільки консолідації всього медійного співтовариства, але й вивчення впливу медіасередовища на особистість дитини, що розвивається. Розвиток її під впливом медіа означає, що і діти, і дорослі, які складають їх найближче оточення, часто потрапляють у проблемну ситуацію, при якій авторитет і компетентність дорослих слабшають і виявляються не конкурентоздатними в порівнянні з силою і авторитетом медіа. Дорослі часто відчують себе розгубленими і безпорадними, тому що вони, по-перше, малоінформовані щодо того, наскільки і чим саме медіа небезпечні для дітей, а по-друге – не знають як виправити ситуацію, якщо відносини дітей з медіа починають викликати в них тривогу і стурбованість.

У даний час вплив медіа на свідомість, на когнітивну, емоційну, морально-етичну, ціннісно-настановну й інші сфери особистості, яка розвивається, відзначають багато українських учених і дослідники ближнього зарубіжжя (Н. У. Азаренок, В. О. Васютинський, Е. А. Донченко, Е. С. Дронова, І. А. Каруна, А. У. Кульок, С. Д. Максименко, А. А. Новікова, А. М. Орлов, О. В. Петрунко, А. М. Прихожан, В. О. Татенко, Ю. М. Усов, А. У. Федоров, О. В. Філіппова, І. У. Челишева та ін.); зарубіжні дослідники (А. Бандура, Т. Болдуїн, Ж. Веккьо, Р. Пацлаф, А. Рубін, Д. Сингер, Дж. Сингер, Д. Хитрий), у тому числі й учені Близького Сходу (Алі Асад Таха, Джумана Рашидов Шуман, Ібрагим Аль Раїс, Халед бен Абдалла аль-Касим та ін.).

Крім того, неконтрольований вплив медіа на особистість дитини створює неприродні умови для його нормального розвитку: умови гіподинамії; вплив на свідомість дітей переважно візуальної інформації; інформації, призначеної для дорослих; умови вільного, неконтрольованого з боку дорослих медіаспоживання. Саме в дитячому віці психічний, особистісний і соціальний розвиток дітей змінюється специфічним чином, що стосується і представників молодшого шкільного віку (Г. О. Балл, І. Д. Бех, Л. І. Божович, А. Валлон, Л. С. Виготський, В. У. Давидов, А. Д. Дусавицький, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, І. Ю. Кулагина, М. І.

Лісіна, С. Д. Максименко, В. С. Мухіна, О. Я. Чебикін, С. Л. Рубінштейн, Д. М. Фельдштейн, П. М. Якобсон).

Особливої актуальності набуває вивчення впливу медіасередовища на всі сфери особистості дитини, і, в першу чергу, на його комунікативну сферу, розвиток якої в таких умовах може істотно спотворюватися. Відмічена проблема також актуальна, як з боку теоретичних уявлень, так і з боку належного емпіричного дослідження.

Таким чином, актуальність, теоретична і практична значущість, з одного боку, і недостатня розробленість проблеми розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку в умовах неминучого впливу медіасередовища на психіку і поведінку дитини, з іншого боку, зумовили вибір теми дослідження «Медіасередовище як чинник розвитку комунікативної сфери особистості молодшого школяра».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у межах комплексної теми «Психолого-педагогічне забезпечення розвитку й діяльності особистості» (номер державної реєстрації 0109U002157) Південного наукового центру НАПН України (м. Одеса). Тема дисертації затверджена вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 9 від 24.04.2008 року) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 30.11.2010 року). Автор досліджував вплив медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості дитини молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: теоретико-методологічне обґрунтування і емпіричне дослідження розвитку комунікативної сфери особистості молодшого школяра в умовах впливу сучасного медіасередовища.

Завдання:

1. Дослідити феномен «медіасередовище», з'ясувати його смислові і якісні характеристики, виділити і визначити важливі для даного дослідження поняття медіакатегоріального ряду.

2. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку комунікативної сфери особистості молодшого школяра, її структурних компонентів в умовах сучасного медіасередовища.

3. Розробити програму емпіричного дослідження медіасередовища дитини, обґрунтувати комплекс методів, методик і процедур, які використовуються у психодіагностиці комунікативних якостей особистості дитини, емоційного аспекту її спілкування, типів сімейного виховання.

4. Провести емпіричне дослідження впливу медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості дітей молодшого шкільного віку,

визначити специфіку комунікативних характеристик учнів та здійснити їх порівняльний аналіз за роками навчання.

5. Виявити особливості комунікативної і емоційної сфер особистості «медіаактивних» і «медіапасивних» молодших школярів.

6. Вивчити ставлення до дитини сім'ї, яка є одним з важливих чинників розвитку особистості, у тому числі і комунікативної сфери молодшого школяра в умовах сучасного медіасередовища.

Об'єкт дослідження: комунікативна сфера особистості дитини молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: вплив медіасередовища на розвиток показників комунікативної сфери особистості молодшого школяра.

Теоретико-методологічною основою даної роботи стали загальні принципи детермінізму, єдності психіки і діяльності (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. О. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, С. Д. Максименко, С. Я. Рубінштейн, Б. М. Теплов і ін.); системно-структурний підхід до розуміння особистості (Б. Г. Ананьєв, О. Г. Ковальов, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн і ін.); підходи до вивчення медіавпливу на особистість дитини (Н. В. Азаренок, А. Бандура, Л. Берковіц, О. А. Бірюля, Л. Е. Берк, Е. А. Бондаренко, Ж. Веккьо, І. В. Гундарова, Е. С. Дронова, Р. Кайл, Д. Кун, Р. Пацлаф, А. М. Прихожан, В. В. Протопопова, В. С. Собкин, Р. Уолтерс, А. В. Федоров, С. Л. Шалаєва, Д. Шеффер і ін.), соціально-психологічні аспекти медіа (В. О. Васютинський, Е. А. Донченко, О. В. Петрунько, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко,) та інші.

Теоретичною основою даної роботи також стали положення про закономірності психічного розвитку особистості дитини (Г. О. Балл, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, Л. Ф. Обухова і ін.); теоретико - емпіричні дослідження проблеми спілкування як одного з найважливіших чинників загального психічного розвитку дитини (О. О. Бодальов, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, М. Г. Єлагина, Я. Л. Коломинський, М. І. Лісіна, Л. Б. Мітева, А. Р. Рузьська, Д. Б. Ельконін і ін.); дослідження різних характеристик комунікативної сфери особистості (В. А. Богданов, І. А. Василенко, Л. Б. Ермолаєва-Томіна, Л. П. Журавльова, В. А. Кольцова, А. В. Мудрик, В. В. Рижов, О. П. Саннікова і ін.); підходи до вивчення емоцій і емоційної регуляції діяльності (В. К. Вілюнас, А. Е. Ольшаннікова, О. П. Саннікова, О. Я Чебикін і ін.); теоретичні положення про особливості батьківського ставлення до дітей (А. Болдуїн, А. Я. Варга, В. І. Гарбузов, Е. Матейчик, О. Б. Насонова, Є. В. Новіков, Е. Г. Ейдемільлер і ін.).

Методи дослідження: теоретичні - аналіз літератури з даної проблематики; емпіричні методи - спостереження, анкетування, тестування,

опитування; статистичні методи обробки даних (кореляційний, факторний аналіз, t-критерій Стьюдента), яка здійснювалися за допомогою комп'ютерної програми SPSS 13.0 for Windows; методи якісного аналізу даних - контент-аналіз, метод „асів”, „профілів”.

В емпіричному дослідженні використовувалися дві групи психодіагностичних методик. Перша група - спрямована на вивчення особливостей медіасередовища і його впливу на розвиток особистості дитини (використовувався комплекс адаптованих нами спільно з науковим керівником анкет, що представлені в монографії А. В. Федорова). Друга група методик спрямована на діагностику формально-динамічних (показники товариськості), якісних (показники емпатії, експресії, толерантності, психологічної проникливості і ін.) характеристик комунікативної сфери особистості і показників стійких та актуальних емоцій, що виникають у спілкуванні і медіасередовищі.

З цією метою використовувалася процедура «Розміщення на умовній шкалі»; методики «Тест-опитувальник товариськості дітей молодшого шкільного віку», «Тест-опитувальник емоційності молодших школярів», «Діагностика схильності до різноманіття емоційних переживань в спілкуванні» (автори означених методик О. П. Саннікова і І. А. Василенко). Використовувався також модифікований нами спільно з І. Д. Поспеловою варіант методики «Діагностика схильності до різноманіття емоційних переживань у медіасередовищі». Крім того, використовувалася методика, направлена на діагностику дитячо-батьківських відносин у сім'ї («Тест – опитувальник батьківського ставлення» А. Я. Варга і В. В. Століна). У роботі використано два способи отримання даних: за допомогою суддівської (експертної) оцінки і за допомогою спостереження, інтерв'ю та опитування дитини.

Дослідження проходило в два етапи. На першому, підготовчому етапі, вивчалася медіасередовище дитини. У даному дослідженні брали участь 300 дітей молодшого шкільного віку і 300 їх батьків. На другому, основному етапі дослідження, вивчалася комунікативна сфера дітей і вплив на її розвиток медіасередовища. У даній частині емпіричного дослідження брали участь 124 дитини у віці від 7 до 10 років. Основний контингент випробовуваних складався з учнів перших – четвертих класів шкіл № 69, № 27 м. Одеси. До роботи були залучені також їх батьки (в основному, матері), 12 вчителів і практичний психолог.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що

- вперше комунікативна сфера особистості молодшого школяра розглядається як система властивостей, структура якої представлена її якісними і формально-динамічними показниками; експліковані та описані

якісні показники комунікативної сфери особистості дітей молодшого шкільного віку, які включають такі основні компоненти: емпатію, психологічну проникливість, емоційну чутливість у спілкуванні, толерантність, експресію, особливості мови, саморегуляцію, медіаактивність; виявлені значущі відмінності у специфіці комунікативної сфери особистості дітей певного віку (учнів перших-четвертих класів), що виявляється в особливостях їх емоційних переживань, які виникають як у спілкуванні з іншими людьми, так і в медіасередовищі; теоретично обґрунтовані і емпірично виявлені типи «медіаактивних» і «медіапасивних» осіб, вивчена специфіка їх комунікативної сфери; встановлено, що вплив медіасередовища на особистість дитини полягає у дефіциті індивідуального досвіду спілкування, який порушує розвиток комунікативної сфери (товариськості, проникливості, толерантності, емпатії до інших людей, експресії та ін.); доведено, що сім'я є одним з важливих чинників розвитку комунікативної сфери молодшого школяра в умовах сучасного медіасередовища;

- розширено і доповнено уявлення про характеристики медіасередовища молодшого школяра, психологічну сутність комунікативної сфери особистості, вплив типів сімейного виховання на її розвиток, особливості ставлення до медіа дітей і батьків;

- набуло подальшого розвитку уявлення про зв'язки комунікативної і емоційної сфер особистості молодшого школяра.

Практичне значення роботи. Розроблено комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення комунікативної сфери особистості молодшого школяра та характеристик медіасередовища. Модифіковано варіант методики «Діагностика схильності до різноманіття емоційних переживань у медіасередовищі».

Основні результати теоретико - емпіричного дослідження впливу медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості дитини молодшого шкільного віку були використані в процесі підготовки студентів Інституту психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (акт № 4 від 18 листопада 1910 р.). Результати апробації впроваджені автором у практику роботи Іллічівського міського центру соціальних служб сім'ї, дітей і молоді (акт № 3 від 12 грудня 2010 р.), психологічної служби ЗОШ №69 м. Одеси (акт № 45 від 18 грудня 2010 р.).

Особистий внесок автора в роботах, які виконані у співавторстві. На основі аналізу теоретико - емпіричних досліджень автор виділив і описав якісні показники комунікативної сфери особистості дитини. Емпіричні дані, що одержані дисертантом, є самостійним внеском у розробку проблеми: у працях, які написані у співавторстві, автор самостійно здійснив постановку

проміжних завдань, зібрав емпіричний матеріал, здійснив математико-статистичну обробку даних.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційного дослідження викладалися та обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Індивідуально-психологічні якості особистості майбутніх психологів та їх динаміка у період професійної підготовки» (м. Одеса, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія особистості: теорія, досвід, практика» (м. Одеса, 2010 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі-наradі «Конфлікти та безпека» (м. Одеса, 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених «Проблеми психологічної адаптації особистості в різних видах життєдіяльності» (м. Одеса, 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми психологічної безпеки: особистість, суспільство, держава» (м. Одеса, 2010 р.); на засіданнях кафедри теорії і методики практичної психології (2008-2010) і науковому семінарі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (2011 р.).

Публікації. Результати досліджень представлені в 7 публікаціях, з яких 3 статті надруковані у фахових наукових виданнях України, затверджених переліком ВАК України.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 222 сторінки комп'ютерного тексту, основний текст дисертації складає 170 сторінок. Робота містить 18 таблиць і 12 малюнків; 5 додатків на 22 сторінках. Список використаних джерел включає 276 джерел українських і зарубіжних авторів, поданий на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його теоретико-методологічні основи, висвітлено наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про особистий внесок автора, апробацію та публікації результатів дослідження.

У першому розділі „Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми впливу медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості дітей молодшого шкільного віку” розкривається поняття медіасередовища і близькі за значенням поняття медіакатегоріального ряду, висвітлено основні підходи до дослідження комунікативної сфери особистості, виділено і описано її формально-динамічні і якісні компоненти, розглянуто актуальні і стійкі емоційні переживання, що виникають у

спілкуванні, проаналізовано особливості впливу сімейних стосунків на розвиток комунікативної сфери особистості дитини в умовах сучасного медіасередовища.

На основі узагальнення наявної в літературі інформації, під терміном «медіасередовище» ми розуміємо сукупність технічних і програмних медіазасобів для передачі дитині соціокультурного досвіду у формі доступних медіатекстів. Поняття "медіазасоби" включає технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації і обміну нею між автором медіатекста і тим, хто його сприймає. Медіатекст – це повідомлення, викладене у будь-якому вигляді і жанрі медіа.

Теоретично показано, що медіасередовище є одним з чинників розвитку особистості дитини. Аналіз підходів до оцінки впливу медіасередовища дозволив виділити дві його основні сторони: позитивну, яка полягає в освітньому ефекті, і негативну, яка порушує природний розвиток особистості дитини. Вчені Близького Сходу також попереджають про неоднозначний вплив медіа на розвиток особистості дитини (Алі Асад Таха, Джумана Рашидов Шуман, Ібрагим Аль Раїс, Халед бен Абдалла Аль-Касим та ін.).

Встановлено, що комунікативна сфера особистості об'єднує такі індивідуально-психологічні властивості, які виявляються у взаємодії з іншими людьми і забезпечують успішність спілкування з ними. Комунікативна сфера як складна система включає змістовні (спрямованість особистості), якісні (психологічна суть даного феномена) і формально-динамічні характеристики.

Аналіз теоретичних даних показує, що серед елементів комунікативної сфери, як її показники називають: розуміння інших людей (психологічну проникливість), емоційну чутливість у спілкуванні, емпатію, терпимість до тих людей, що оточують особистість (толерантність), особливості експресії та мови (яскравість, виразність, зрозумілість і ін.), довільність у спілкуванні та ін. Завдяки аналізу літератури доведено, що формально-динамічні характеристики комунікативної сфери особистості, у тому числі і дитини молодшого шкільного віку, представлені товариськістю, яка розглядається як вид психічної активності. Товариськість (властивість індивідуальності) трактується як сильно розвинене, стійке прагнення до спілкування (вид діяльності), яке виявляється в різних життєвих умовах і ситуаціях спілкування, що характеризується легкістю вступу до соціального контакту, великою потребою в спілкуванні, балакучістю, ініціативністю, широтою кола спілкування, стійкістю і виразністю (В. А. Богданов, І. А. Василенко,

В. К. Вілюнас, Л. Б. Єрмолаєва-Томіна, Л. П. Журавльова, В. А. Кольцова, А. В. Мудрик, А. Ю. Ольшаннікова, В. В. Рижов, О. П. Саннікова, О. Я Чебикін).

Теоретично встановлено, що у ряді емоційних явищ молодшого школяра розглядаються актуальні і стійкі емоційні переживання. Перші представлені ситуативними, «транзитними» емоціями, другі - стійкою схильністю до переживання емоцій певної модальності, тобто емоційністю. Перші характеризують стан, другі – властивість особистості. Ситуативні емоції презентують свідомості актуальне, активно-вибіркове ставлення суб'єкта до об'єкта; стійка схильність до переживання емоцій певної модальності (емоційність) виступає як початковий рівень реагування на емоціогенні ситуації.

Встановлено, що основним середовищем, що оточує дитину з раннього дитинства, є сім'я, яка виступає основним чинником розвитку комунікативної сфери дитини і від якої багато в чому залежить ступінь впливу медіа на особистість дитини (А. Болдуїн, А. Я. Варга, В. І. Гарбузов, Е. Матейчик, О. Б. Насонова, Є. В. Новіков, Е. Г. Ейдемільер і ін.). У літературі вказується, що система психологічного захисту дітей від негативних впливів медіасередовища буде ефективною при оптимізації дитячо-батьківських відносин, підвищенні компетентності і відповідальності батьків за відносини дитини з медіа, при оптимізації контролю над організацією дитячого життя і регламентації медіаспоживання впродовж всього дитинства.

У другому розділі – «Програма емпіричного дослідження розвитку комунікативної сфери особистості дітей молодшого шкільного віку» викладено принципи організації емпіричного дослідження, визначено основні його напрями, обґрунтовано репрезентативну вибірку, яку склали молодші школярі і члени їх сімей; проаналізовано підбір психодіагностичних методик, спрямованих на діагностику характеристик медіасередовища дитини та характеристик його комунікативної сфери.

На основі даних теоретичного аналізу літератури медіасередовище вивчається як один з істотних чинників розвитку особистості в сучасних умовах. Дослідження спрямоване на з'ясування формально-динамічних і якісних характеристик комунікативної сфери молодшого школяра; на вивчення стійких і актуальних емоцій як у сфері життєдіяльності, спілкування, так і у медіасередовищі; на виявлення типів сімейного виховання дітей взагалі і в контексті відносин дітей до медіа, зокрема; на вивчення особливостей впливу медіасередовища на розвиток певних характеристик комунікативної сфери особистості дитини як безпосередньо, так і опосередковано, через сімейні відносини.

Емпіричні дані одержані за допомогою експертної оцінки і самооцінки, бесід, інтерв'ю, аналізу продуктів діяльності (малюнків).

У третьому розділі «Результати емпіричного дослідження впливу медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості молодшого школяра» представлені дані, які розкривають: загальні особливості медіапростору молодших школярів; особливості розвитку показників їх комунікативної сфери; характеристики емоцій, які супроводжують спілкування дітей і їх взаємодію з медіа. Наводяться дані про зв'язки між показниками (формально-динамічними і якісними) комунікативної сфери особистості, показниками емоційних переживань, і типами сімейного виховання, обговорюються результати вивчення впливу медіа на розвиток комунікативної, емоційної сфери особистості молодшого школяра.

При вивченні особливостей медіасередовища дітей молодшого шкільного віку виявлений високий ступінь збігу думок батьків і дітей щодо їх інтересів, емоцій, уподобань і активності в медіасередовищі, що, по-перше, переконує в правомірності вибору батьків (в основному, матерів) як експертів на етапах емпіричного дослідження особливостей комунікативної сфери дітей, по-друге, дає можливість з їх допомогою виділити за формальними ознаками ступінь медіаактивності дітей.

Це дало змогу виділити групи медіаактивних і медіапасивних дітей.

Ступінь медіаактивності визначається не тільки кількістю медіазасобів, якими користуються діти в сім'ї, а їх значущістю для дитини, інтересом до них, потребою в їх використанні.

При вивченні комунікативної сфери особистості молодшого школяра був здійснений пошук взаємозв'язків між її показниками. Аналіз зв'язків виявив два основних факта:

- по-перше, виявлені значущі додатні зв'язки (в основному, на 1 % рівні) між показниками товариськості, такими як потреба у спілкуванні (ПС), широта (Ш), легкість (Л), загальний показник товариськості (ЗПТ) з майже усіма якісними параметрами комунікативної сфери – з емоційною чутливістю (Еч), експресією (Екс), саморегуляцією (КіР) і загальним показником якісних характеристик комунікативної сфери особистості (ЗПкс). Ці результати демонструють єдність всіх показників комунікативної сфери особистості - формально-динамічних та якісних;

- по-друге, показник МА (медіаактивність) від'ємно пов'язаний з переважною більшістю формально - динамічних і якісних показників комунікативної сфери особистості ($p < 0,01$), зокрема, з потребою у спілкуванні (ПС), широтою (Ш), легкістю (Л), загальним показником товариськості (ЗПТ), з емоційною чутливістю (Еч), експресією (Екс), саморегуляцією (КіР), психологічною проникливістю (ПП), толерантністю (То) і загальним показником якісних характеристик комунікативної сфери

особистості (ЗПКс). Це означає, що чим вище рівень медіаактивності, тим нижче рівень розвитку комунікативних показників.

Кореляційний аналіз показав, що між актуальними емоціями, які переживаються у спілкуванні з одного боку, і емоційними переживаннями в медіасередовищі з іншого, виявляються тільки від'ємні взаємозв'язки між двома означеними рядами явищ, що може вказувати на деяку несумісність вказаних груп емоцій: домінуючим джерелом емоціональних переживань може бути або сфера спілкування, або сфера медіа.

При пошуку взаємозв'язків між показниками комунікативної та емоційної сфер виявлено, що такі формально-динамічні показники комунікативної сфери особистості, як ПС (потреба у спілкуванні), Ш (широта кола спілкування), Л (легкість вступу у соціальний контакт) та ЗПТ (загальний показник товариськості), а також її якісний показник Е (емпатія), від'ємно зв'язані з більшістю емоцій, що переживаються в медіасередовищі, і тільки показник МА (медіаактивність) від'ємно зв'язаний з емоційністю та актуальними емоціями у спілкуванні, у той же час з медіаемоціями МА зв'язані додатньо.

Таким чином, співвідношення показників комунікативної і емоційної сфери особистості свідчать про те, що збільшення медіаактивності не сприяє розвитку комунікативних якостей і гальмує розвиток і прояв емоцій у спілкуванні.

Факторний аналіз з подальшою ротацією дозволив виділити в ознаковому просторі показників три фактори, кожний з яких об'єднує, відповідно, показники комунікативної сфери дитини, емоційні характеристики і типи сімейного виховання.

Слід зазначити, що і індивідуальна, і групова специфіка властивостей комунікативної сфери особистості виявляється в якісно-кількісному поєднанні всіх її показників. Для пошуку таких поєднань ми використовували якісний аналіз, а саме - метод профілів.

Суть якісного аналізу полягає в угрупованні випробовуваних за заданою ознакою - в даному випадку – це клас навчання і ступінь активності дітей у медіасередовищі.

На рис. 1 представлені усереднені профілі товариськості чотирьох груп дітей, які навчаються в перших-четвертих класах.

У цих профілях, як і в інших, представлених у даному авторефераті, значенням кожного показника є середнє арифметичне число результатів індивідуальних значень усіх досліджуваних – представників кожного класу, які виражені в балах. Ці графіки дозволяють виявити найбільш характерні відмінності у специфіці товариськості, які полягають у співвідношенні її різних параметрів і в рівнях, яких досягає кожен параметр.

На осі Х розташовані показники товариськості, на осі У – їх значення, що виражені в балах. Під графіками представлені числові значення показників кожного профілю. Середня лінія ряду проходить через позначення 20 балів. Значення показників, що розташовані вище за середню лінію ряду, тяжіють до додатного полюса відповідного показника, нижче середньої лінії – до від’ємного полюса.

При порівнянні профілів товариськості (формально-динамічний аспект комунікативної сфери) дітей перших-четвертих класів встановлено, що товариськість дітей першого року навчання в цілому характеризується позитивним відношенням до світу оточуючих їх людей, високою потребою у спілкуванні, виразністю, яскравою і динамічною експресією на тлі труднощів у спілкуванні, які виявляються в сором’язливості, низькій ініціативності вступу до соціального контакту.

Дітям, які навчаються у другому класі властива виразність спілкування, схильність до розширення кола спілкування, бажання проводити дозвілля у групі дітей, наявність великої кількості друзів, легкість і свобода в спілкуванні, як з однолітками, так і з дорослими людьми.

Учні третього класу володіють вираженою потребою у спілкуванні і легкістю вступу до соціального контакту, навіть за відсутності власної ініціативи.

Четверокласники характеризуються слабкою ініціативністю, що виявляється в пасивності у виборі нових знайомих, здатністю вести бесіду відповідно до своїх цілей.

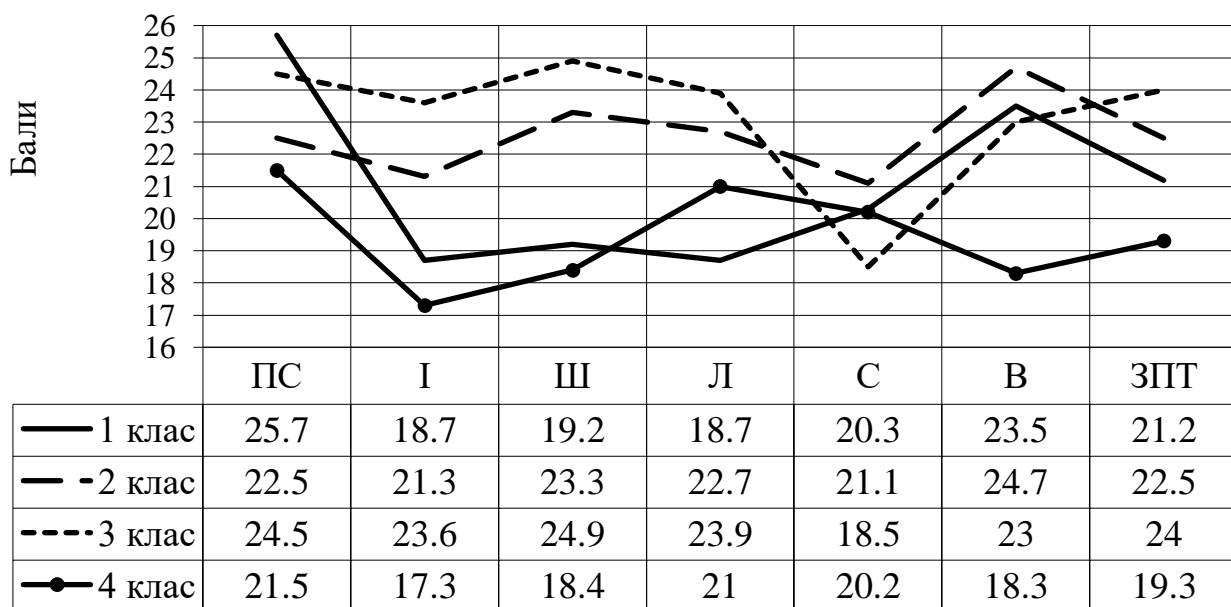

Рис. 1. Профілі формально-динамічних показників товариськості дітей 1-4 класів

Примітка: ПС – потреба у спілкуванні; І – ініціативність; Ш – широта; Л – легкість спілкування; С – стійкість і В – виразність.

На рис. 2 представлені усереднені профілі якісних показників комунікативної сфери особистості учнів 1-4 класів.

Отже, першокласники характеризуються, перш за все, емпатією (Е+), що дозволяє їм чуйно відгукуватися на радісні або сумні переживання іншої людини, тонким реагуванням на зміну настрою інших людей, на страждання тварин. Діти вразливі, співчують казковим героям. Це узгоджується з тим, що у першокласників виявляється і емоційна чутливість (Еч+). Вони адекватно реагують на події, які відбуваються, на поведінку інших людей у процесі спілкування; чутливі до відношення до них тих, хто їх оточує; володіють багатою експресією (Екс+), яка точно відображає їх переживання. Учням другого класу властива терпимість до тих людей, що їх оточують (То+). Дитина слухає те, що їй говорять, і чує інших людей, не сперечається з незначного приводу, не кривдить, не принижує інших дітей. У другокласників виявляється виражене розуміння інших людей (Пр+) і емоційна чутливість (Еч+). Діти схильні до проникливості, інтуїтивно відчують психологічні особливості інших людей, розуміють їх наміри, характер, поведінку.

У третьокласників найбільш виражені такі показники (у порядку убутання), як мова (Мо+), розуміння інших людей (Пр+) і терпимість (То+). Це означає, що такі діти знають, що сказати, чітко і зрозуміло виражають свою думку, мають достатній словниковий запас для спілкування. Діти схильні до проникливості, інтуїтивно відчують настрій інших людей, розуміють їх наміри, поведінку.

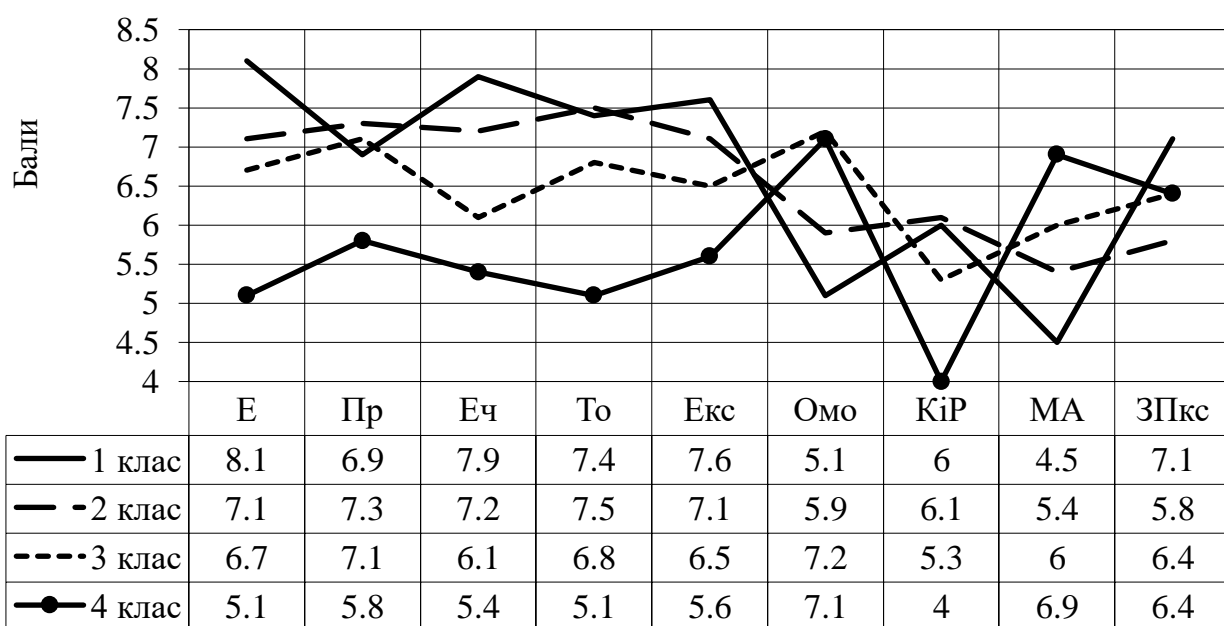

Рис. 2. Профілі показників комунікативної сфери особистості дітей перших-четвертих класів.

У дітей, які навчаються у четвертому класі, на фоні вираженої якості, що характеризує комунікативні особливості мови (Мо+ - дитина знає, що сказати, чітко і зрозуміло виражає свою думку, володіє достатнім словниковим запасом для спілкування і виразним і яскравим мовленням) і розуміння іншої людини (Пр+ - інтуїтивна чутливість до психологічних особливостей іншої людини, розуміння її намірів, деяких рис, вдачі, поведінки), виявляється низький самоконтроль і регуляція поведінки (КіР-). Таким чином, дитина не завжди передбачає кінцевий результат своїх дій і вчинків, особливо емоційних. Це не зовсім співвідноситься з тим, що в учнів четвертих класів рефлексія вже достатньо сформована.

За допомогою методу «асів» були згруповані діти за ознакою вираженості показника медіаактивності. У результаті створені дві групи випробовуваних: з високою вираженістю медіаактивності (МА+) та із слабкою її вираженістю (МА-), яким ми дали умовну назву: «медіаактивні» і «медіапасивні».

На рис. 3 представлені зведені профілі формально-динамічних показників товарищескості медіаактивних і медіапасивних дітей.

У цілому виявлено віддзеркалення аналізованих профілів і наявність значущих відмінностей між однойменними показниками двох груп випробовуваних, що переконливо доводить схильність медіаактивних дітей до замкнутості і медіапасивних – до товарищескості. Можна припустити, що перевага медіасередовища перед «безпосереднім» спілкуванням, як з дорослими, так і з дітьми, не дає можливості виявитися товарищескості, що є однією з найважливіших форм психічної активності особистості дитини.

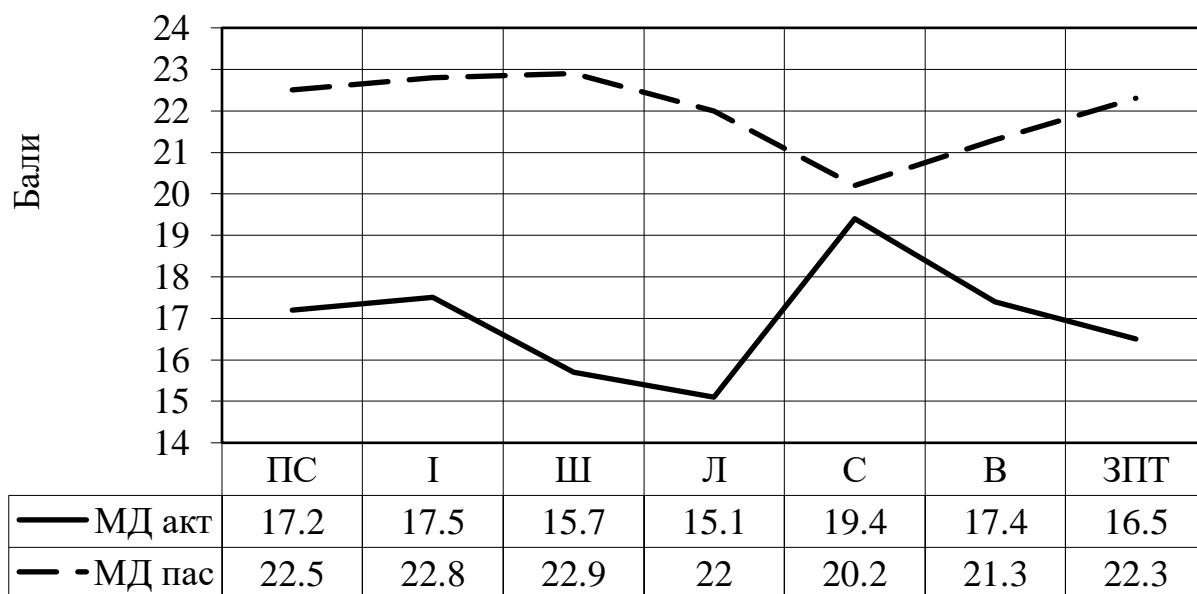

Рис. 3. Зведені профілі товариськості «медіаактивних» і «медіапасивних» молодших школярів

Співвіднесемо профілі якісних компонентів комунікативної сфери молодших школярів, що представлені на рис. 4. Візуальний аналіз графіків показує, що в медіаактивних молодших школярів усі показники, окрім МА нижче за середню лінію ряду, у медіапасивних – навпаки.

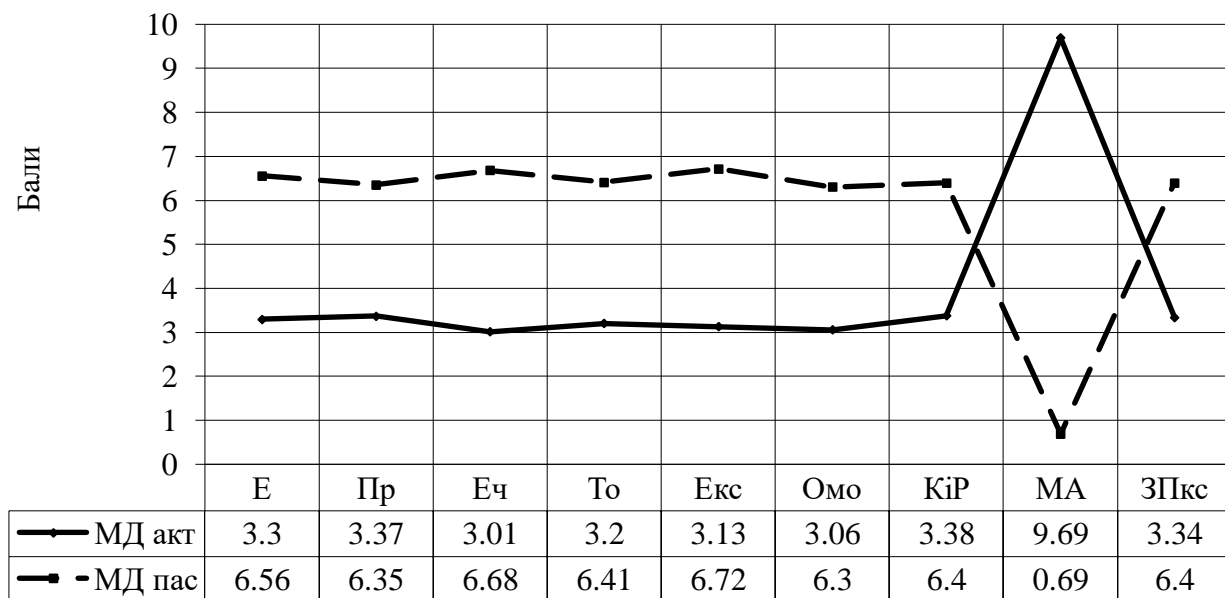

Рис. 4. Зведені профілі комунікативних якостей «медіаактивних» і «медіапасивних» молодших школярів

Одержані дані, по-перше, підтверджують результати і кількісного (кореляційного), і якісного аналізу, наведених вище, що свідчить про достовірність усіх отриманих результатів, і, по-друге, свідчить про те, що такий компонент, як медіаактивність знаходиться на протилежному полюсі щодо інших показників комунікативної сфери особистості.

Проведене дослідження в цілому дозволяє вважати, що навіть найкращі навчальні медіaproграми, які можуть забезпечити дитину знаннями про правила спілкування, етичні, відповідні певній культурі, форми поведінки, при дефіциті досвіду, зворотного зв'язку від спілкування з іншими людьми не будуть сприяти розвитку комунікативної сфери особистості дитини.

Емпіричне дослідження розвитку комунікативної сфери молодших школярів у їх медіасередовищі показало, що медіаактивні діти на відміну від медіапасивних віддають перевагу віртуальному спілкуванню над реальними контактами. Виявлено, що проблема виникнення конфлікту „діти – батьки” навколо медіавикористання характерніша для сімей з медіаактивними дітьми.

Встановлено, що діти з розвиненими комунікативними якостями найчастіше виховуються в сім'ях, де домінує батьківське відношення за типом «Кооперація» і «Симбіоз». Діти, що мають низький рівень розвитку цих якостей особистості більшою мірою зустрічаються в сім'ях за типом

«Авторитарна гиперсоціалізація» і «Маленький невдаха». В цілому можна констатувати, що у випадках, коли прояви індивідуальних особливостей комунікативної сфери особистості дитини підтримуються сім'єю, товариськість, особливості емпатії, психологічна проникливість, толерантність, експресія та інші комунікативні показники виявляються яскравіше і розвиваються активніше. Проте, медіаактивність у даному випадку гальмується. У разі відсутності такої підтримки спостерігається згладжування, «маскування» активності товариськості й інших комунікативних рис особистості на фоні зростання медіаактивності.

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні теоретично обґрунтовано і емпірично доведено вплив сучасного медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості молодшого школяра. Розробка проблеми велася в двох напрямках. З одного боку, вивчався феномен «медіасередовище», його смислові і якісні характеристики, з іншого - здійснювався теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку комунікативної сфери особистості молодшого школяра і її структурних компонентів.

1. Теоретично встановлено, що «медіасередовище» розуміється як сукупність технічних і програмних медіазасобів, що використовуються за для передачі дитині соціокультурного досвіду у формі доступних для нього медіатекстів. Медіатекст – це повідомлення, викладене у будь-якому вигляді і жанрі медіа (телепередача, відеокліп, мультфільм, комп'ютерна гра, платформна гра і тому подібне). Аналіз підходів до оцінки впливу медіасередовища на особистість дитини дозволив виділити дві його основні сторони. Позитивна сторона полягає в освітньому ефекті впливу медіасередовища, у підвищенні грамотності дитини, розвитку її інтелекту, інформативності и т.п. Негативна сторона впливу медіасередовища виявляється в делегуванні виховного процесу техніці; у зневазі рідної культури, традицій і засвоєнні чужої; у наявності прийомів маніпулятивної властивості, що формує в підростаючого покоління залежність від чужої думки; у впливі екранного насильства, що сприяє прояву агресивної поведінки і таке інше.

2. На основі аналізу літератури встановлено, що комунікативна сфера особистості як складна багаторівнева система властивостей забезпечує успішність спілкування з іншими людьми. Серед рівнів комунікативної сфери особистості, у тому числі і дитини молодшого шкільного віку, виділяють формально-динамічні і якісні характеристики. До перших відносять товариськість як вид психічної активності (потреба у спілкуванні, ініціативність, широта кола спілкування, легкість вступу до соціального контакту, стійкість і виразність). Комплекс якісних характеристик включає:

емпатію, розуміння інших людей (психологічну проникливість), емоційну чутливість у спілкуванні, терпимість до тих, хто оточує (толерантність), особливості емоційної експресії, особливості мовлення (яскравість, виразність, зрозумілість і ін.), схильність до саморегуляції поведінки у спілкуванні.

3. Емпірично встановлено, що формально-динамічні та якісні характеристики комунікативної сфери особистості на значущому рівні додатньо корелюють між собою, що свідчить про цілісність феномену, який вивчається, і про внутрішню узгодженість його показників. У той же час більшість із вказаних показників виявляє значущі від'ємні кореляційні зв'язки з компонентом медіаактивності. Цей факт дає підставу вважати, що збільшення рівня медіаактивності знижує рівень розвитку комунікативних характеристик.

4. Виявлено значущі від'ємні взаємозв'язки між актуальними емоціями, які переживаються у спілкуванні з одного боку, і в медіасередовищі, з іншого, що свідчить про тенденцію до їх взаємного виключення. Результати пошуку взаємозв'язків між показниками емоційної і комунікативної сфер особистості дитини свідчать про те, що зростання медіаактивності гальмує прояв емоцій саме у спілкуванні і не сприяє розвитку комунікативних якостей.

5. При порівнянні профілів формально-динамічних і якісних показників комунікативної сфери учнів перших-четвертих класів виявлені значущі відмінності між деякими однойменними показниками, що підтверджує специфіку поєднань вищезазначених показників, властивих дітям різних класів. Порівняльний аналіз рівнів вираженості стійких і актуальних емоцій учнів перших - четвертих класів показав, що в усіх дітей, незалежно від року їх навчання, і у спілкуванні, і в медіасередовищі домінують емоції патерну «Радість», що дає впевненість в позитивному світовідчутті підростаючого покоління. Емпірично встановлено, що до четвертого класу зростає рівень емоційних показників у медіасередовищі в порівнянні з аналогічними показниками у спілкуванні – це свідчить про те, що медіасередовище стає більш значущим джерелом емоцій, порівняно з безпосереднім спілкуванням з людьми.

7. За допомогою методу «асів» були згруповані досліджувані за ознакою вираженості показника медіаактивності. Співставлення профілів формально-динамічних і якісних характеристик комунікативної сфери особистості медіаактивних і медіапасивних молодших школярів виявило їх повне віддзеркалення і наявність відмінностей (значущість підтверджена t-критерієм Стьюдента) між всіма однойменними показниками комунікативної сфери особистості означених груп дітей. Цей факт свідчить про низький

розвиток показників комунікативної сфери медіаактивних молодших школярів, що виявляється в їх схильності до замкнутості, і високий їх розвиток у медіапасивних осіб, що демонструє їх активність у спілкуванні.

8. Встановлено, що емоційна палітра «медіапасивних» дітей у порівнянні з «медіаактивними», саме у спілкуванні значно багатша, як у рамках кожного емоційного патерну, так і відносно різноманітності інших емоцій, що не відносяться до патернів чотирьох базальних емоцій – радості, гніву, страху і печалі. Переживання і прояви емоцій у медіасередовищі в «медіапасивних» і «медіаактивних», представлені навпаки: емоційна палітра «медіаактивних» дітей у порівнянні з «медіапасивними» значно багатше в медіасередовищі.

9. У дисертаційному дослідженні показано, що «медіаактивні» молодші школярі віддають перевагу віртуальним контактам, а «медіапасивні» - безпосередньому спілкуванню з реальними людьми.

Емпірично виявлено, що, найчастіше, діти з розвиненими комунікативними якостями виховуються в сім'ях, де домінує батьківське відношення за типом «Кооперація» і «Симбіоз». Нетовариські діти найчастіше зустрічаються в сім'ях, де «процвітає» «Авторитарна гиперсоціалізація» і «Маленький невдаха». Це переконує в необхідності цілеспрямованого виховання і розвитку комунікативної сфери особистості дитини, у необхідності врахування її індивідуальних особливостей і грамотного психологічного супроводу природного розвитку дитини. Доведено, що типи сімейних відносин є найважливішими детермінантами розвитку комунікативної сфери особистості дитини в молодшому шкільному віці в умовах впливу сучасного медіасередовища.

10. Встановлено, що позитивний вплив медіасередовища на комунікативну сферу особистості може полягати в навчанні дитини культурі спілкування, негативний - у браку індивідуального досвіду спілкування, у блокуванні зворотнього зв'язку від інших людей у процесі спілкування, що порушує розвиток комунікативної сфери особистості, його товариськості, проникливості, толерантності, емпатії до інших людей, експресії та ін.

11. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на розробку спеціальних методів і програм розвитку комунікативних якостей і емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку, корекції сімейних відносин в умовах прогресуючого і неминучого впливу сучасного медіасередовища. Передбачається також провести порівняльні дослідження, направлені на вивчення впливу медіасередовища на особистість слов'янських і арабських дітей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Шараф Алдин Джихад. Влияние СМИ на воспитание толерантности подрастающего человека / Шараф Алдин Джихад, Н.Д. Хмель // Наука і освіта. – 2010. – №2. – С. 56-57.
2. Шараф Алдин Джихад. Психологические особенности избирательности медиапотребления младшими школьниками / Шараф Алдин Джихад // Наука і освіта. – Одеса. – 2010. – № 9. – С.141-145.
3. Шараф Алдин Джихад. Коммуникативная сфера личности младшего школьника и детерминанты ее развития / Шараф Алдин Джихад // Вісник Одеського національного університету. Психологія. – 2010. – Том 15. Вип. 16. – С. 129-135.
4. Шараф Алдин Джихад. Влияние СМИ на сознание подрастающего человека / Шараф Алдин Джихад, Н.Д. Хмель : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молод. науковців [«Проблеми психологічної адаптації особистості в різних видах життєдіяльності»], (Одеса, 13 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, 2009. - С. 185.
5. Шараф Алдин Джихад. СМИ и психологическое благополучие порастающей личности / Шараф Алдин Джихад, И.Д. Поспелова: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Проблеми психологічної безпеки: особистість, суспільство, держава»], (Одеса, 25 березня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. - Одеса: Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, 2009. - С. 10.
6. Шараф Алдин Джихад. О подходах к исследованию проблемы манипуляционных возможностей медиасреды / Шараф Алдин Джихад : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів [«Індивідуально-психологічні якості особистості майбутніх психологів, та їх динаміка у період професійної підготовки»], (Одеса, 20 травня 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса: СМІЛ, 2010. – С. 26-28.
7. Шараф Алдин Джихад. Отношение к медиа в семьях с разным типом воспитания / Шараф Алдин Джихад: матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару-наради [«Конфлікти та безпека»] (Одеса, 25 листопада 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса: СМІЛ, 2010. – С.177 – 180.

АНОТАЦІЇ

Шараф Алдін Джихад Медіасередовище як чинник розвитку комунікативної сфери особистості молодшого школяра. - Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». - Одеса, 2011.

Теоретично обґрунтовано і емпірично доведено вплив сучасного медіасередовища на розвиток комунікативної сфери особистості молодшого школяра. Розглянуто феномен «медіасередовище», його змістовні та формальні характеристики, здійснювався теоретико - емпіричний аналіз проблеми комунікативної сфери особистості молодшого школяра, її структурних компонентів і особливостей розвитку в умовах медіасередовища.

Встановлено, що у комунікативній сфері особистості серед її характеристик виділяються формально - динамічні (товариськість як вид психічної активності - потреба у спілкуванні, ініціативність, широта кола спілкування, легкість вступу до соціального контакту, стійкість і виразність) та якісні (емпатія, психологічна проникливість, емоційна чутливість у спілкуванні, толерантність до інших людей, особливості емоційної експресії, особливості мовлення та саморегуляції поведінки у спілкуванні) компоненти. Емпірично доведено, що підвищення рівня медіаактивності супроводжується зменшенням рівня розвитку комунікативних показників.

З'ясовано, що ставлення до дитини сім'ї впливає на розвиток комунікативної сфери особистості молодшого школяра в умовах сучасного медіасередовища.

Ключові слова: медіасередовище, комунікативна сфера, молодший школяр, фактори розвитку, [медіаактивність](#), [медіапасивність](#), типи сімейного виховання.

Шараф Алдин Джихад. Медиасреда как фактор развития коммуникативной сферы личности младшего школьника. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19. 00. 07 – педагогическая и возрастная психология. – Государственное учреждение «Південноукраїнський національний педагогический университет имени К. Д. Ушинского».- Одесса, 2011.

В исследовании теоретически обосновано и эмпирически доказано влияние современной медиасреды на развитие коммуникативной сферы личности младшего школьника. Разработка проблемы велась в двух направлениях. В рамках первого направления изучался феномен «медиасреда», его смысловые и качественные характеристики, в рамках второго - осуществлялся теоретико-эмпирический анализ проблемы

коммуникативной сферы личности младшего школьника, ее структурных компонентов и особенностей развития в условиях медиасреды.

Теоретический анализ подходов к оценке влияния медиасреды на коммуникативную сферу личности ребенка позволил выделить две ее основные стороны: положительную и отрицательную. Первая заключается в образовательном эффекте (правила общения, этика взаимоотношений и т.д.), вторая - в негативном влиянии, которое заключается в делегировании воспитательного процесса технике, наличие приемов манипулятивного свойства, формирующего у подрастающего поколения зависимость от чужого мнения; влияние экранного насилия и прочее.

Теоретически показано, что коммуникативная сфера личности объединяет индивидуально-психологические свойства, проявляющиеся во взаимодействии с другими людьми и обеспечивающие успешность общения с ними. Рассматриваются качественные (эмпатия, психологическая проницательность, эмоциональная чувствительность в общении, терпимость к окружающим, эмоциональная экспрессия, особенности речи, саморегуляция поведения в общении и др.), отражающие психологическую сущность изучаемого феномена, и формально-динамические характеристики коммуникативной сферы личности младшего школьника. Формально-динамические характеристики представлены одним из видов психической активности – общительностью, включающей: потребность в общении, инициативность, широту круга общения, легкость вступления в социальный контакт и выразительность в общении.

Эмпирически установлено, что формально-динамические и качественные характеристики коммуникативной сферы личности на значимом уровне положительно коррелируют между собой. В то же время большинство из указанных показателей отрицательно связаны с компонентом «медиаактивность», что говорит об их обратной взаимозависимости.

Обнаружены только отрицательные взаимосвязи между показателями актуальных эмоций, переживаемых в общении, с одной стороны, переживаемых детьми в медиасреде – с другой.

Факторный анализ позволил выделить три фактора, каждый из которых объединяют соответственно, показатели коммуникативной сферы ребёнка, эмоциональные характеристики и типы семейного воспитания.

Качественный анализ данных с помощью метода профилей выявил различия в профилях изучаемых показателей коммуникативной сферы личности четырех групп испытуемых: учеников первых-четвертых классов. Обобщение результатов показало нарастание медиаактивности детей с возрастом и, соответственно уменьшение уровня развития большинства

показателей коммуникативной сферы личности младших школьников. Эмпирически выявлено, что увеличение медиаактивности не способствует развитию коммуникативных качеств и тормозит развитие и проявление эмоций в общении.

Теоретически обоснованы и эмпирически выявлены типы «медиаактивных» и «медиапассивных» личностей и изучена специфика их коммуникативной сферы. Установлено, что чрезмерное и неконтролируемое влияние медиасреды на коммуникативную сферу личности ребенка приводит к дефициту индивидуального опыта общения, что, в свою очередь, нарушает развитие показателей коммуникативной сферы личности (общительности, проницательности, толерантности, эмпатии к другим людям, экспрессии и др.). Эмпирически доказана склонность медиаактивных младших школьников к замкнутости в общении, а медиапассивных – к активности именно в общении.

Установлено, что семья выступает одним из важнейших факторов развития коммуникативной сферы ребенка, определяющих степень влияния медиа на его личность. Установлено, что система психологической защиты детей от негативных влияний медиасреды эффективна при высокой компетентности и ответственности родителей за отношения ребенка с медиа, при оптимальном контроле над организацией детской жизни и регламентация медиапотребления на протяжении всего детства.

Ключевые слова: медиасреда, коммуникативная сфера, младший школьник, факторы развития, медиаактивность, медиапассивность, тип семейного воспитания.

Annotation

Jihad Sharaf Aldeen Media-surrounding is fact that has influence on the development communicative sphere of primary schoolchildren's personality. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Psychological Sciences in specialty 19.00.07 – Educational and Age-Psychology. - South-Ukrainian State Pedagogical University.- Odessa,2011.

It is theoretically defined and empirically proved that there is the influence of the modern media-surrounding on the development communicative sphere of primary schoolchildren's personality. We have learnt the phenomenon "media-surrounding", its maintenance and formal characteristics, we've done theoretical and empirical analysis communicative sphere's problems of primary schoolchildren's personality, its structure of components and peculiarities of development in media-surrounding's conditions.

It is defined that in communicative sphere of personality among its characteristics there are formal and dynamic (friendship is as type of psychological activity - is necessity in contacts, initiative, breadth of the contact`s area, to enter easily into the social contact, steadiness and expression) and qualitative (empathy is psychological penetrates, emotional sensitiveness in contacts, tolerates to others, peculiarities of emotional expression, peculiarities of speech and self-regulation of behavior during the contact) components. The empirical proving is: if level of media activity is high, the level of communicative indexes` development is low.

It is defined that family`s` attitude to the child has great influence development communicative sphere of primary schoolchildren`s personality in conditions of modern media-surrounding.

Key words: media-surrounding, communicative sphere, primary schoolchild, facts of the development, media-activity, media-passive, types of families` upbringing.